

วิจารณ์หนังสือ (Book Review)

อนเนก เหล่าธรรมทัศน์. (2559). **เฟื่องประชาธิปไตยโลก พิศประชาธิปไตยไทย**. สถาบันคลังปัญญา
ด้านยุทธศาสตร์ชาติ วิทยาลัยบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยรังสิต. 64 หน้า

เสกสรรค์ สนาวา*

หนังสือเรื่อง **เฟื่องประชาธิปไตยโลก พิศประชาธิปไตยไทย** ประเด็นหลักที่ผู้เขียนพยายาม
นำเสนอ คือ “การสะท้อนความแตกต่างระหว่างความเป็นประชาธิปไตยในระดับสากลกับความ
เป็นประชาธิปไตยในสังคมไทย” เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ถูกนำเสนอลักษณะแบบเขียนเล่าเรื่องให้
ผู้อ่านได้เข้าใจง่าย มีทั้งหมด 12 ประเด็น ได้แก่

1. เฟื่องประชาธิปไตยโลก พิศประชาธิปไตยไทย
2. ประชาธิปไตยดั้งเดิมไม่ได้ผูกขาดเป็นของตะวันตก
3. ระบอบประชาธิปไตยเป็นผลผลิตของการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม
4. ประชาธิปไตยของไทยเผชิญวิกฤตจริงหรือ
5. สังคมไทยเปลี่ยนประชาธิปไตยจะต้องเปลี่ยน
6. การทุจริตคอร์รัปชัน ปัญหาต่อการพัฒนาประชาธิปไตย
7. ระบอบทวิลักษณ์ของการเมืองไทย
8. มุมมองนานาประชาธิปไตย: บทเรียนต่อการปฏิรูประบอบประชาธิปไตยไทย
9. สาธารณรัฐที่เน้นการมีส่วนร่วม (Civic Republicanism)
10. การกระจายอำนาจให้ท้องถิ่น
11. ประชาธิปไตยแบบเสียงทั้งหมดร่วมกันปกครอง (Consociation Democracy)
12. ประชาธิปไตยที่ฉลาดและมีสติปัญญา (Intelligent Democracy)

1. **เฟื่องประชาธิปไตยโลก พิศประชาธิปไตยไทย** เป็นการนำเสนอประเด็นวิกฤตของ
ประชาธิปไตยที่เกิดขึ้นในเมืองไทยในช่วงระหว่างปี พ.ศ.2549 – 2557 ในฐานะที่ประชาธิปไตย
ของไทยเป็นส่วนหนึ่งของประชาธิปไตยในระดับโลก การรับเอาหลักการประชาธิปไตยเข้ามาปรับ
ใช้ในการปกครองของสังคมไทย มีขึ้นตั้งแต่สมัยการปฏิวัติของคณะราษฎรเมื่อปี พ.ศ. 2475 โดย

* อาจารย์, สาขารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

คนไทยทั้งหลายมีความเชื่อและเข้าใจว่าการปฏิวัติดังกล่าว ได้รับอิทธิพลมาจากระแสของประชาธิปไตยในตะวันตก ซึ่งอาจจะเป็นจริง แต่ภายหลังการนำมาปรับใช้กลับกลายเป็นว่าประชาธิปไตยที่นำมาปรับใช้ไม่มีความสอดคล้องหรือเป็นไปตามเจตนารมณ์ของประชาธิปไตยที่แท้จริง ทั้งนี้เพราะ การปฏิวัติและรัฐประหารเป็นไปเพื่อผลประโยชน์และอำนาจของตนเองและกลุ่มอันนำมาซึ่งการรัฐประหารในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา อย่างไรก็ตามประชาธิปไตยที่ถูกหยิบยืมมาใช้นี้ แม้หลายคนมองว่าเป็นสิ่งที่เลวร้ายและเลวๆ ไม่เหมาะสมกับบริบทไทย แต่ความเป็นจริงเชื่อว่าหากนำเอาและปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบท วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีของไทยก็น่าจะเป็นประโยชน์ไม่ใช่น้อย ท้ายสุด เมื่อกล่าวถึงฐานคิดของประชาธิปไตยน่าจะเป็นผลพวงมาจากความขัดแย้ง ความเอารัดเอาเปรียบ การต่อสู้ และการแย่งชิงผลประโยชน์ ฯลฯ และประชาธิปไตยไม่ได้เกิดมาจากสิ่งวิเศษอันใด นี่จึงน่าจะเป็นที่มาของการเขียนหนังสือเล่มนี้

2. ประชาธิปไตยดั้งเดิมไม่ได้ผูกขาดเป็นของตะวันตก เป็นการนำเสนอหลักการในมุมมองกว้างและแตกต่างจากตำราอื่นโดยทั่วไป กล่าวคือ เป็นการอธิบายถึงรากฐานที่มาของประชาธิปไตยว่า แท้จริงในโลกใบนี้ประชาธิปไตยไม่ได้มีต้นกำเนิดมาจากกรีกโบราณตามที่หลายคนเข้าใจ แต่ประชาธิปไตยได้ก่อกำเนิดขึ้นในสุเมเรียและฟินิเซียมาแล้วก่อนหน้า และในตะวันออกประชาธิปไตยยังมีปรากฏให้เห็น อาทิเช่น ในสมัยพุทธกาลก็ได้มีรูปแบบการเมืองการปกครองแบบประชาธิปไตยด้วยเช่นกันดังเช่นในสมัยของพระเจ้าสุทโธทนะก็ได้เปิดโอกาสให้บรรดาภรรณกะศรัยมาร่วมในการปรึกษาหารือกิจกรรมการปกครองร่วมกันได้

ในความเป็นรัฐสมัยใหม่ อย่างอังกฤษ อเมริกา และฝรั่งเศส ประชาธิปไตยที่ถูกนำมาใช้ในการปกครองก็มีความแตกต่างกันออกไป เช่น รูปแบบรัฐสภา รูปแบบสาธารณรัฐ รูปแบบกึ่งรัฐสภา-กึ่งประธานาธิบดี เป็นต้น ประชาธิปไตยในมุมมองของผู้เขียนเชื่อว่าไม่ควรผูกขาดกับตะวันตกเพียงฝ่ายเดียว เนื่องจาก ประชาธิปไตยเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้น เกิดจากการริเริ่ม ซึ่งประชาธิปไตยไม่ใช่ของวิเศษจากตะวันตก ประเด็นนี้ น่าสนใจอย่างยิ่งในมุมมองของนักประชาธิปไตย เพราะ โดยธรรมชาติแล้วประชาธิปไตยถูกมองอยู่ 2 สำนัก คือ สำนักที่มองประชาธิปไตยในเชิงกระบวนการ (Democracy as a Process) ที่ชี้ให้เห็นพัฒนาของประชาธิปไตยว่าถือกำเนิดมาจากแหล่งกำเนิดใด และสำนักที่มองประชาธิปไตยในเชิงขบวนการ (Democracy as a Movement) สะท้อนให้เห็นถึงความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้น

ในทุกๆ ประเทศทั่วโลก สิ่งที่เราควรเพิ่มเติมในสาระสำคัญของเนื้อหาส่วนนี้ ผู้เขียนควรเพิ่มสาระของประชาธิปไตยแบบไทยๆ เข้าไป เพื่อช่วยให้เกิดการสร้างมโนทัศน์ใหม่ๆ สำหรับคนอ่านที่ยังไม่เข้าใจให้แก่ของประชาธิปไตยให้มีความเข้าใจในประชาธิปไตยมากขึ้นก็น่าจะดียิ่งขึ้น

3. **ระบอบประชาธิปไตยเป็นผลผลิตของการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม** เป็นการสะท้อนภาพของการเปลี่ยนแปลงอันเกิดจากภาวะทางการเมืองที่เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงใหม่ กล่าวคือ จากสังคมเกษตรกรรมเป็นสังคมอุตสาหกรรม จากความเป็นชนบทกลายเป็นชุมชนเมือง ที่แวดล้อมไปด้วยกลุ่มคนหลากหลายระดับ ทั้งวิชาชีพ การศึกษา ฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม ล้วนแต่เป็นตัวกำหนดให้เกิดการเปลี่ยนแปลง เฉกเช่นประชาธิปไตยในประเทศอังกฤษซึ่งกว่าจะเป็นประชาธิปไตยได้ราบทุกวันนี้ ล้วนแต่เกิดจากการต่อสู้เรียกร้องสิทธิเสรีภาพและการประนีประนอมกับสถาบันพระมหากษัตริย์ ในประเด็นนี้ สิ่งที่น่าพิจารณาคือ **ระบอบประชาธิปไตยเป็นผลผลิตของการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมจริงหรือไม่?** หรือมีปัจจัยอื่นๆ เข้ามาร่วมด้วย ซึ่งในมุมมองส่วนตัวระบอบประชาธิปไตยน่าจะเป็นผลผลิตอันเกิดจากปัจจัยทางด้านผู้นำในแต่ละประเทศ คุณภาพของประชาชนพลเมืองอันสะท้อนให้เห็นถึงความรู้ความสามารถ ความเอาใจใส่ในการเมืองของแต่ละบุคคล ซึ่งในประเด็นนี้ผู้เขียนเองไม่ได้กล่าวถึง

ระบอบประชาธิปไตยในมุมมองตัวเองคิดว่า ประชาธิปไตยนั้นเป็นผลผลิตอันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงของระบอบการเมือง เนื่องจาก การเมืองเป็นระบอบที่กำหนดนโยบายสำหรับการบริหารการพัฒนาของประเทศ ประเทศจะเติบโต ก้าวหน้า หรือล้มเหลวย่อมขึ้นกับการเมืองเป็นประการสำคัญซึ่งคิดว่าการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมน่าจะเป็นผลพวงอันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองมากกว่า

4. **ประชาธิปไตยของไทยเผชิญวิกฤตจริงหรือไม่** ประเด็นนี้ผู้เขียนนำเสนอด้วย “ความสมบูรณ์” ของประชาธิปไตยว่าย่อมมีพัฒนาการแตกต่างกัน แม้กระทั่งในกลุ่มของประชาธิปไตยในรัฐสมัยใหม่ก็ต้องใช้เวลาในการเปลี่ยนผ่านของสถานการณ์พอสมควร ส่วนความวุ่นวายในสังคมไทยที่เกิดจากการปฏิวัติ รัฐประหารบ่อยครั้งนั้น แลดูแล้วก็ไม่น่าเป็นเรื่องที่แปลกอะไรมากนัก ดังจะเห็นจากหนังสือชื่อ *Between Tyranny and anarchy* ที่ชี้ให้เห็นถึงการยึดอำนาจโดยทหาร

ตามด้วยการนิรโทษกรรมบุญใหม่ซึ่งเป็นเรื่องปกติของกลุ่มลาตินอเมริกา เมื่อเรามองถึงประเด็นนี้ก็พอที่จะเข้าใจได้บ้างว่าอย่างน้อยก็ไม่ใช่มีเพียงเราประเทศเดียวที่ครั้งใดก็ประชาธิปไตย

ประเด็นที่น่าพิจารณาคือ ปัญหาและสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมไทยในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา มีมูลเหตุสำคัญมาจาก “การทุจริตคอร์รัปชัน” “การใช้นโยบายของพรรคการเมือง” แบบประชานิยม ผลพวงที่ตามมาเป็นวัฏจักรอุปาทัย คือ เกิดการเรียกร้อง ประท้วง รัฐประหาร โดยทหาร และนิรโทษกรรมบุญในที่สุด ซึ่งสิ่งเหล่านี้ยังมีปรากฏอยู่ในสังคมไทยจนถึงปัจจุบัน ในมุมมองส่วนตัวมีความคิดเห็นว่า ปัญหาหลักประชาธิปไตยของไทยเกิดจากการแก้ไขที่ไม่ตรงจุด ไม่ถูกต้อง ดังนั้นจึงเห็นจากผลการวิจัยของพรอัมรินทร์ พรหมเกิด ที่กล่าวว่า ประชาธิปไตยมุ่งเน้นพัฒนาเชิงสถาบัน (รัฐธรรมนูญ) มากกว่าการพัฒนาเนื้อหาสาระ (ทรัพยากรมนุษย์) ปัญหาของประชาธิปไตยของสังคมไทยจึงไม่มีวันที่จะแก้ไขให้สำเร็จและยั่งยืนต่อไปได้ ตราบใดที่ผู้มีอำนาจทางการเมืองยังมุ่งเน้นเฉพาะพัฒนาเชิงสถาบันอยู่เฉกเช่นปัจจุบัน

5. สังคมไทยเปลี่ยนประชาธิปไตยจะต้องเปลี่ยน ประเด็นนี้ผู้เขียนพยายามสื่อสารให้เห็นตัวแสดงใหม่สำหรับเวทีการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง โดยหยิบเอาเหตุการณ์เมื่อครั้ง 14 ตุลาคม 2516 ที่สมัยนั้นผู้เขียนเป็นนิสิตจุฬาฯ กระแสดังกล่าวเกิดจากการร้องขอรัฐธรรมนูญ ซึ่งมรคนชั้นกลางค่อนข้างน้อยในการเข้าร่วม ซึ่งโดยหลักแล้วเป็นการต่อสู้ระหว่างพลเรือนกับทหาร จนกระทั่งถึงปี พ.ศ. 2535 เหตุการณ์นี้จึงถือว่าเป็นครั้งแรกของการต่อสู้เรียกร้องโดยชนชั้นกลาง ในขณะที่เวลาล่วงมาถึง 2549 เหตุการณ์สำคัญที่ไม่คาดฝันก็เกิดขึ้นอีกครั้ง กล่าวคือ ประชาชนต่างจังหวัดหันมามีบทบาทในเวทีการเมืองมากขึ้น โดยเฉพาะภาคอีสาน ภาคเหนือ ภาคใต้ รวมถึงชนชนกลางในกรุงเทพมหานครและเขตปริมณฑล ความโกลาหลและความวุ่นวายทางการเมืองยังมีความต่อเนื่องกันมาอย่างเป็นลำดับ สังคมไทยได้รับอิทธิพลการแบ่งพรรคพวกทางการเมืองชัดเจนเพิ่มมากขึ้น มีสื่อเหลือง สื่อแดง มีกลุ่มสื่อหลากหลาย จนเหตุการณ์ป่วนปลายในที่สุด จนทำให้รัฐบาลประยุทธ์ ได้เข้ามาทำการรัฐประหารเพื่อยุติเหตุการณ์ความขัดแย้งทางสังคมดังปรากฏให้เห็นในสื่อสาธารณะในปัจจุบัน

ประเด็นที่น่าพิจารณาคือ ปัญหาที่แท้จริงของการเมืองไทยคือ ความไม่เป็นประชาธิปไตย หรือ ทรัพยากรมนุษย์ไม่เข้าใจประชาธิปไตยกันแน่? ทั้งนี้เพราะ ส่วนตัวเชื่อว่าการวางรากฐานทางการศึกษาที่มั่นคงตั้งแต่ระดับปฐมภูมิ หน่วยครอบครัว โรงเรียน วัด ตลอดจนถึงผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องให้

ความเอาใจใส่ในหลักการประชาธิปไตยตั้งแต่เริ่มต้น ย่อมส่งผลต่อการพัฒนาประชาธิปไตยที่มั่นคงได้ในระดับชุมชนและในระดับชาติ แต่ในความเป็นจริงแล้วผู้มีอำนาจกลับมองที่มาตรการในการบังคับควบคุมตามกฎหมายเยอะจนเกินไป ทำให้ขาดความเข้าใจพื้นฐานความเป็นวัฒนธรรม ค่านิยม และความเป็นไทยอย่างที่ผ่านมา

6. การทุจริตคอร์รัปชัน ปัญหาต่อการพัฒนาประชาธิปไตย ประเด็นการนำเสนอหลัก ผู้เขียนได้อธิบายถึงพิษร้ายของการทุจริตคอร์รัปชันว่า รัฐบาลทุกสมัยที่ผ่านมา มีการทุจริตคอร์รัปชันอย่างมโหฬาร รวมถึงการรัฐประหารครั้งล่าสุดของรัฐบาลยิ่งลักษณ์ ก็ถูกยึดอำนาจด้วยเหตุผลนี้ ด้วยข้อกล่าวหาการทุจริตการจําหน่าย อย่างไรก็ดีตาม กลุ่มประเทศอื่นๆ อย่างอิตาลีและญี่ปุ่นที่ขึ้นชื่อด้านเศรษฐกิจชั้นนำของโลก เวลานี้ก็เต็มไปด้วยเรื่องราวของการทุจริตเช่นกัน ในขณะเดียวกัน กลุ่มประเทศที่มีเศรษฐกิจและล้มลุกคลุกคลานอย่างฟิลิปปินส์ก็มีปัญหาเหล่านี้ ประเทศไต้หวัน และเกาหลีเศรษฐกิจที่พัฒนาแล้วก็มีการทุจริตเกิดขึ้น

ประเด็นที่น่าพิจารณาคือ “การทุจริตคอร์รัปชัน” เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นโดยทั่วไปในโลกใบนี้ แต่จะมีมากหรือน้อยนั้น โดยส่วนตัวคิดว่าขึ้นอยู่กับจิตสำนึกของผู้นำและปัจเจกบุคคลไป ในการแก้ไขปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันควรเริ่มต้นจากการพัฒนาตนเองให้ลดละเลิกความโลภตามหลักทางพุทธศาสนา ซึ่งหากทำได้อย่างจริงจังเชื่อว่าเหตุการณ์ลักษณะเช่นนี้คงไม่เกิดขึ้นกับทั่วโลกและกับเมืองไทยแน่นอน จึงอยากเสนอให้ผู้เขียนเพิ่มแนวทางแก้ไขลงในเนื้อหานี้ด้วย

7. ระบอบทวิลักษณ์ของการเมืองไทย ประเด็นหลักของเนื้อหาส่วนนี้ อยู่ตรงประเด็นความเป็น “ทวิลักษณ์” ซึ่งหมายถึง ระบอบการบริหารจัดการทางปกครองอย่างน้อยต้องประกอบด้วย 2 ลักษณะ ซึ่งผู้เขียนก็ได้กล่าวอ้างว่า ทวิลักษณ์ หมายถึงระบอบประชาธิปไตยกับระบอบการปกครองแบบรัฐาธิปัตย์ (เป็นรัฐบาลที่ถูกครอบงำการบริหารงานหรือยึดอำนาจโดยคณะบุคคล/ทหาร) ดังจะเห็นได้จากงานเขียนของสุนัย เศรษฐบุญสร้าง ที่กล่าวถึงเหตุการณ์ความวุ่นวายและความถึกของการรับประหารตลอด 82 ปีที่ผ่านมาของสังคมไทย

ในประเทศที่มีความมั่นคงทางประชาธิปไตยย่อมสะท้อนให้เห็นถึงความจงรักภักดีต่อประชาธิปไตยในเชิงระบอบ แม้จะมีปัญหาความวุ่นวายมากเพียงใดเขาก็กังยั่นยืนยงจะใช้ระบอบเดิม

ไม่เปลี่ยนแปลง แต่ประเด็นที่น่าพิจารณาในขณะนี้ คือ กระแสของการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองในระบอบประชาธิปไตยใหม่ของผู้บรรดากลุ่มนักวิชาการหัวก้าวหน้าหลายคนได้ แสดงเจตจำนงร่วมกันว่าควรเปลี่ยนแนวทางเพื่อให้เหมาะสมกับบริบทสังคมไทยมากขึ้น สิ่งที่น่าเป็นห่วงโดยส่วนตัวคือ ประชาชนผู้ที่ถูกชักเหยียดความเป็นประชาธิปไตยที่ไม่ถูกต้องจะอย่างไร ซึ่งท้ายที่สุด ประชาธิปไตยในไทยก็คงมีความหมายและแก่นที่แตกต่างกันตามความเชื่อของแต่ละบุคคล สิ่งที่ยากสนับสนุนให้งานชิ้นนี้เพิ่มเติมคือ การสร้างความรู้ความเข้าใจในระบอบทวิลักษณ์ของประชาธิปไตยในสังคมไทยในระดับฐานราก อันจะเป็นกำแพงของความมั่นคงของประชาธิปไตยในสังคมไทยสืบไป

8. มุมมองนานาประชาธิปไตย: บทเรียนต่อการปฏิรูประบอบประชาธิปไตยไทย ประเด็นหลัก ผู้เขียนนำเสนอแง่มุมของประชาธิปไตยทั่วโลก โดยเฉพาะในตะวันตกมาอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นเพื่อเทียบกับระบอบประชาธิปไตยของสังคมไทย จะเห็นได้ว่า ประชาธิปไตยแบบตัวแทนไม่สามารถพอเพียงกับโลกปัจจุบันอีกต่อไป ดังจะเห็นจากงานเขียนของเดวิด เกรเบอร์ ที่ชี้ให้เห็นว่า ประชาธิปไตยของสหรัฐอเมริกา รวมทั้งทุนนิยมอื่นๆ ก็ถูกประท้วงอย่างหนักหน่วงนำไปสู่การเข้าจัดการกลุ่มกลุ่มผู้ประท้วงอย่างรุนแรงเกินความจำเป็น และหากนำมาเปรียบเทียบกับสังคมไทยสหรัฐอเมริกาย่อมเป็นบทเรียนที่ทรงคุณค่ามากที่สุดอีกประเทศหนึ่ง

ประเด็นที่น่าพิจารณา คือ ในเนื้อหาสำคัญอีกประการของงานนี้ชี้ให้เห็นถึงแนวทางการปฏิรูปประชาธิปไตยว่า ควรศึกษาแนวทางการสร้าง **Intelligent Democracy** ซึ่งมุมมองส่วนตัวเป็นคำที่ถูกประดิษฐ์ขึ้นใหม่และแปลกสำหรับตัวเอง แต่พอจะอนุมานได้ว่า ประชาธิปไตยลักษณะนี้ต้องอาศัยความรู้ สติปัญญาในการสร้างให้มากพอ ทรัพยากรมนุษย์ต้องพัฒนาตนเอง มีความเป็นพลเมืองที่มีความพร้อมในการเข้าไปแสดงบทบาททางการเมือง การที่จะมีความเป็นไปได้ในลักษณะนี้ คงต้องครอบคลุมถึงบริบท (Context) ประกอบด้วย เศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม เทคโนโลยี และบุคลากรภายในและภายนอกประเทศ จึงจะสามารถสร้างประชาธิปไตยแบบนี้ให้เกิดขึ้นได้อย่างแท้จริง ซึ่งผู้เขียนไม่ได้กล่าวไว้ว่าต้องทำอะไร ประชาธิปไตยแบบ **Intelligent Democracy** จึงจะเกิดขึ้น

9. สาธารณรัฐที่เน้นการมีส่วนร่วม (Civic Republicanism) ประเด็นหลักผู้เขียนนำเสนอ มุมมองการนำเอาหลักการบริหารงานแบบสาธารณรัฐเข้ามาปรับใช้ โดยเฉพาะซาปาเตโร นายกรัฐมนตรีสเปน ซึ่งการนำเสนอประเด็นนี้ ขาดการสะท้อนความเป็นสาธารณรัฐแบบมีส่วนร่วมในเชิงข้อดี ข้อเสีย ซึ่งหากผู้เขียนได้ขยายความเพิ่มเติมประเด็นนี้ จะมีความน่าสนใจมากขึ้น

10. การกระจายอำนาจให้ท้องถิ่น ประเด็นหลัก ผู้เขียนนำเสนอภาพของการกระจายอำนาจ ในทวีปอเมริกาใต้เริ่มมีความตระหนักและให้ความสำคัญกับการกระจายอำนาจมากขึ้น โดยเฉพาะ การเมืองในระดับท้องถิ่น หลังจากนั้น เป็นการนำเสนอมาตรการพัฒนาท้องถิ่นให้เป็นรากฐานของ การพัฒนาประชาธิปไตย โดยหยิบยกเอาเนื้อหาจากหนังสือเรื่อง แปรถิ่น เปลี่ยนฐาน มาอธิบาย ประกอบ

ประเด็นที่น่าพิจารณา คือ ผู้เขียนระบุว่า เสนอให้ทำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้เป็น ประชาธิปไตยที่ประชาชนและ/หรือประชาสังคมปกครองตนเองหรือจัดการตนเอง แต่ขาดการระบุ ถึงกระบวนการและขั้นตอนว่าต้องทำอะไร และหากให้เนื้อหาสมบูรณ์แบบมากขึ้น น่าจะเพิ่ม รายละเอียดเกี่ยวกับหลักการกระจายอำนาจมีความสำคัญอย่างไรที่สังคมไทยในปัจจุบัน พร้อมทั้ง ระบุข้อดี ข้อเสียของหลักการกระจายอำนาจเพิ่มเติมก็ยิ่งจะช่วยให้ผู้ที่ยังไม่รู้ ไม่เข้าใจ ได้มีความ เข้าใจและรู้เท่าทันสถานการณ์ต่างๆ ได้เพิ่มมากขึ้น จึงอย่าเสนอมุมมองให้เพิ่มเติมเนื้อหาสาระใน ส่วนนี้

11. ประชาธิปไตยแบบเสียงทั้งหมดร่วมกันปกครอง (Consociation Democracy) ประเด็น หลัก ที่นำเสนอเริ่มจากกระแสดการปรับเปลี่ยนประชาธิปไตยในแบบที่หนึ่ง คือ การสร้างสาธารณ นิยมที่ช่วยให้บุคคลตระหนักในความเป็นพลเมือง แบบที่สอง คือ การใช้องค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่นให้มาร่วมคิดร่วมทำและเป็นสนามฝึกความเป็นพลเมือง ต่อด้วยการเสนอแนวคิดของ ศาสตราจารย์ลิจพาร์ทที่มีต่อประชาธิปไตยในอังกฤษและสหรัฐอเมริกาที่มองว่า ประชาธิปไตย 1 ประเทศนี้แท้จริงแล้ว ไม่ได้มาจากเสียงข้างมากของประชากร ส่วนในประเทศที่กำลังพัฒนาที่เต็มไปด้วย ความแตกต่างหลากหลายทั้งทางวัฒนธรรม การประชันขันแข่ง การต่อสู้อย่างหนักหน่วง ฯลฯ รูปแบบการปกครองน่าจะใช้แบบบังคับหรือบีบให้อยู่ในระบอบการปกครองร่วมกัน ซึ่ง หลักการนี้ ไม่ต่างอะไรจากเผด็จการทางการเมืองการปกครอง

ประเด็นที่น่าพิจารณา คือ ประชาธิปไตยของประเทศไทยที่มีความแตกต่างทางการเมืองในช่วงที่ผ่านมาเป็นกลุ่มเหลืองกลุ่มแดง ทั้งสองกลุ่มควรทำการศึกษาเรื่อง Consociational Democracy เพื่อสร้างความสามัคคี และหากจะทำให้สังคมไทยมีความสงบจะพึงพาเฉพาะรัฐธรรมนูญกับกฎหมายเพียงฝ่ายเดียวไม่ได้ การแก้ไขปัญหาต้องเกิดจากคนทุกฝ่ายร่วมกันประเทศไทยจึงจะพบทางออก ซึ่งส่วนตัวคิดว่าผู้เขียนเองสรุปได้ชัดเจนและเนื้อหาเป็นประโยชน์อย่างมากสำหรับทุกคน

12. ประชาธิปไตยที่ฉลาดและมีสติปัญญา (Intelligent Democracy) ประเด็นหลัก ผู้เขียนมีเจตนาที่จะนำเสนอมุมมองของการพัฒนาประชาธิปไตยแบบใหม่ กล่าวคือ ประชาธิปไตยในแนวของตะวันตกอาจมีความล้าสมัยไม่เหมาะกับยุคปัจจุบัน ประชาธิปไตยแบบฉลาดและมีสติปัญญาจำเป็นต้องวางแนวทางการพัฒนาประชาชนในมีคุณภาพไปพร้อมกับการพัฒนาการเมืองที่มีคุณธรรมไปพร้อมด้วย (Meritocracy Democracy) ดังกรณีของจีน ซึ่งต่างจากตะวันตกที่เน้น Democratic

ประเด็นที่น่าพิจารณา คือ Meritocracy Democracy ซึ่งเป็นหลักการปกครองที่มีเสน่ห์และหากนำมาปรับใช้ได้อย่างแท้จริงเชื่อว่า คงปราศจากการทุจริตคอร์รัปชัน นักการเมืองมีคุณธรรมจริยธรรม สังคมมีความสุขแน่นอนซึ่งส่วนนี้ผู้เขียนนำเสนอโดยการยกตัวอย่างประเทศที่น่าแนวคิดนี้มาปรับใช้เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจได้ดียิ่งขึ้น

โดยสรุป หนังสือเล่มนี้มีความน่าสนใจอย่างยิ่ง ผู้เขียนได้ให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์สำหรับผู้อ่านได้เข้าใจประชาธิปไตยในหลากหลายแง่มุม โดยเป็นการสะท้อนให้เห็นความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรมของแต่ละประเทศว่าประชาธิปไตยมีความแตกต่างอย่างไร ขณะที่ประเทศไทยประชาธิปไตยต้องมีการปรับปรุง แก้ไขส่วนใดบ้าง หนังสือเล่มนี้จึงถือว่าเป็นวรรณกรรมด้านประชาธิปไตยที่เหมาะสมกับยุคสมัยสามารถนำเอาหลักการจากหนังสือนี้ไปปรับใช้กับชีวิตประจำวันในการอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างปกติสุขต่อไป